

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/127435,O-dziewczynach-zolnierzach-Armii-Krajowej-poleglych-w-powstaniu-sierpniowym-1944.html>

Partol sanitarny z Zofią Lejmbach ps. „Róża”. Fot. z zasobu AIPN, Eugeniusz Lokajski ps. „Brok”

ARTYKUŁ

O dziewczynach - żołnierzach Armii Krajowej, poległych w powstaniu sierpniowym 1944 r.

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: MAREK GAŁĘZOWSKI 04.08.2026

Według współczesnych szacunków w Powstaniu Warszawskim wzięły czynny udział tysiące kobiet. Wiele z nich spełniało swoje zadania jako łączniczki,

sanitariuszki, członkinie służb logistycznych. Inne walczyły z bronią w ręku.

Zaledwie kilka miesięcy przed wybuchem Powstania Warszawskiego (początkowo nazywanego sierpniowym), w styczniu 1944 r., dowódca Armii Krajowej pisał, że

„celem powołania kobiet do służby wojskowej jest pomnożenie sił zbrojnych w Kraju przez: udział kobiet w okresie konspiracji i w powstaniu we wszystkich działach służby, łącznie z akcją bojową; obsadzenie żołnierzami-kobietami funkcji pomocniczych i kierowniczych w oddziałach, jednostkach i dowództwach, by więcej mężczyzn skierować na przydziały bojowe”.

Było to w istocie podsumowaniem udziału kobiet w szeregach podziemnej armii, w której były one obecne od chwili jej powołania 27 września 1939 r. Powszechność tego udziału stała się szczególnie dostrzegalna, kiedy AK uderzyła na Niemców w Warszawie 1 sierpnia 1944 r., rozpoczynając powstanie, mające na celu oswobodzenie stolicy Polski z rąk okupanta. Wspomnijmy dwie z tych dziewcząt, które wówczas wzięły udział w walce i zginęły na szanecach powstańczej Warszawy.

Stefania Grzeszczak „Stefa”

Stefania Grzeszczak, nosząca pseudonim „Stefa”, warszawianka, harcerka Szarych Szeregów, uczestniczka tajnych kompletów, na których zdała egzamin maturalny, w chwili wybuchu powstania miała 20 lat. Do działalności konspiracyjnej wprowadziła ją siostra Aleksandra, która w styczniu 1944 r. została aresztowana przez Niemców i wkrótce zamordowana.

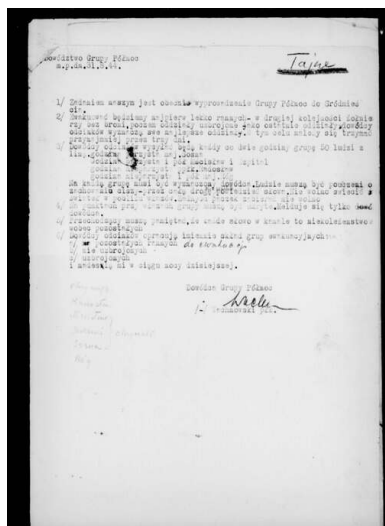
Stefania służyła w harcerskim batalionie „Zośka”, którego patronem był noszący ten pseudonim Tadeusz Zawadzki, poległy w walce z Niemcami bohater „Kamieni na szaniec”.

**Stefania Grzeszczak „Stefa” -
sanitariuszka batalionu „Zośka”,
fotografia wykonana przed
Powstaniem Warszawskim (fot. z
zasobu AIPN)**

Powstańczy szlak tej młodej dziewczyny, której życiorys znajduje się na stronie Muzeum Powstania Warszawskiego, był imponujący, dowodząc wybitnego heroizmu, czego wyrazem także dwukrotne jej odznaczenie Krzyżem Walecznych. Najpierw była sanitariuszką batalionu „Zośka” podczas ciężkich walk na Woli. Odcięta tam z garstką żołnierzy, po wyparciu przez Niemców oddziałów powstańczych na Muranów przedostała się do Puszczy Kampinoskiej, a stamtąd na Żoliborz. 24 sierpnia przeszła kanałami na Stare Miasto, by dołączyć z powrotem do walczącego tam batalionu „Zośka”.

Tydzień później, w chwili upadku Starówki, była w tej jedynej grupie jej obrońców, która, prowadzona przez Andrzeja Romockiego „Morro”, przeszła między pozycjami niemieckimi w ogrodzie Saskim i przy ul. Królewskiej do Śródmieścia. Mogła tam już pozostać do końca powstania, ale zdecydowała się wziąć udział w obronie Powiśla. Tam poległa 15 września 1944 r. przy ul. Wilanowskiej 1, w pobliżu dzisiejszego parku Saper. Jej ciało zostało odnalezione i pochowane wiosną 1945 r. w Kwaterach Wojennych Batalionu „Zośka” na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

**Rozkaz płk. Karola Ziemskiego
„Wachnowskiego”, dowódcy
broniącej Starego Miasta Grupy
„Północ” Armii Krajowej,
dotyczący przebiecia się jej
oddziałów do Śródmieścia, 31
sierpnia 1944 r. (z zasobu AIPN)**

Irena Kołodziejska „Irena”

Koleżanką Stefanii Grzeszczak w tym samym batalionie „Zośka” była dwa lata od niej starsza Irena Kołodziejska „Irena”. Te zaledwie dwa lata różnicy w konspiracji były niemal epoką.

„Irena” zaangażowała się w nią już jesienią 1939 r. Najpierw działała w PET, nawiązującej nazwą do istniejącej w czasach zaboru rosyjskiego ogólnopolskiej organizacji, zrzeszającej młodzież niepodległościową, a po włączeniu PET do Szarych Szeregów – w podziemnym harcerstwie. Pełniła odpowiedzialną funkcję łączniczki jednego z najwybitniejszych przedstawicieli tego środowiska, Ryszard Białousa.

**Irena Kołodziejska „Irena” -
sanitariuszka batalionu „Zośka”,
fotografia sprzed Powstania
Warszawskiego (fot. z zasobu
AIPN)**

We wrześniu 1943 r. została przydzielona do dowództwa 2. kompanii batalionu „Zośka” jako łączniczka jej dowódcy Sławomira Macieja Bittnera. Nie wyczerpało to jej aktywności – w akcjach bojowych pod Sieczychami i pod Wyszkiem pełniła funkcję sanitariuszki (studiowała medycynę na tajnych kompletach). Ponadto, jak napisano w jej biogramie zamieszczonym na stronie Muzeum Powstania Warszawskiego, „jej mieszkanie przy ul. Mokotowskiej służyło jako lokal kontaktowy oraz punkt rozdzielczy prasy [podziemnej]”.

Swój szlak bojowy w powstaniu rozpoczęła na Woli i tam, wraz ze Stefanią Grzeszczak, była w grupie, która została odcięta i następnie, *via* Kampinos i Żoliborz, dołączyła do „Zośki” na Starym Mieście. Irena Kołodziejska zginęła tydzień później, 31 sierpnia 1944 r., przy ul. Bielańskiej, w czasie nieudanej próby przebicia się oddziałów powstańczych do Śródmieścia. Nie została odnaleziona – jej symboliczny grób znajduje się w kwaterach żołnierzy batalionu „Zośka” na Powązkach Wojskowych.

**Mogiły żołnierzy batalionu
„Zośka” na Cmentarzu
Wojskowym na warszawskich
Powązkach, fotografia z 1945 r.
(fot. z zasobu AI PN)**

* * *

Zdjęcia poległych dziewcząt – żołnierzy AK – po wojnie znalazły się w posiadaniu komunistycznego aparatu przemocy, owianego grozą Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Dlaczego? Ponieważ ich koledzy i koleżanki, zaangażowani w ekshumacje, byli z tego powodu prześladowani przez komunistów i oskarżani o rzekomą konspirację pod pozorem spotkań, mających na celu upamiętnianie poległych przyjaciół z czasów Powstania Warszawskiego.

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ